

Malodane uganiti je treba, da gre tu za struji okoli „Straže v viharju“ in „Mladih borcev“; na enem samem mestu je omenjeno tudi ime g. univ. prof. dr. L. Ehrlicha. — Iz vsega poteka dogodkov se da sklepati, da cerkvena hierhija ni bila na strani katoliških kulturnih delavcev.

Vprašanje zase je moralna odgovornost „pred Bogom in Cerkvijo“ (pismo predsednika KTD-a uredništvu z dne 9. 5. 1937), ki jo ima bojda KTD in zaradi katere se ne more odreči predcenzuri v DS-u objavljenih člankov. Res je, da pomeni danes DS v bilančnih knjigah KTD-a pasivno postavko, lahko pa bi bilo tudi narobe. Verjetno je, da bi se v drugem slučaju kriza DS-a nekoliko drugače reševala. Res pa je tudi, da se dá vsaj v enaki meri govoriti tudi o moralni odgovornosti tistih, ki so bili — „pred Bogom“ — dejanski lastniki revije, bivših sodelavcev Doma in sveta.

Danes je, kot se zdi, kriza Doma in sveta na svojski način rešena. Nasprotij med založnikom in uredništvom ni. KTD ima zdaj revijo svoje „literarno-estetske smeri“, kot si jo je želelo. Vse to pa seveda ne more preprečiti, da ne bi današnji Dom in svet pomenil v razvoju te katoliške revije ne samo zastoja, ampak korak nazaj.

Drago šega.

Dom in svet v l. 1937.

Brošura o krizi v uredništvu in sotrudištvu „Doma in sveta“ objavlja zgodovinsko gradivo o tem dogodku, toda gradivo samo, ne da bi skupina književnikov, ki so se morali umakniti iz revije, podala kakšno pojasnilo, a kamoli razkritje o močeh, ki so tu šahirale z njimi. Kljub tej gesti sotrudišnikov, ki je morja prelahočutno lojalna nasproti katoliški skupnosti med Slovenci in celo nasproti njenemu političnemu taboru, se v tem skopem in zelo previdno podanem gradivu tu in tam bero imena, ki razodevajo izrazito politično ozadje tega dogodka. Toda pisci brošure so to ozadje hoteli zamolčati, zato ga tu ni razkrivati in ne ugibati o njem. Edino zaslužno in prepričevalno bi bilo, če bi bili to delo opravili sami. Bilo je nemara celo njihova dolžnost, ki je najbrže niso izpolnili zaradi nevarnega in pretiranega smisla za skupnost in disciplino, ki ga v naši katoliški javnosti poznamo.

Kdor je nadalje prebiral ta zvezek, ki je nastal iz boja nekdanjih urednikov za redaktorsko svobodo nasproti založbi Katoliškega tiskovnega društva, in sicer kdor ga je prebiral ravno z zanimanjem za pravo pisateljsko svobodo, se je moral nekajkrat zdrzniti nad predstavo, ki jo je o notranji svobodi pisatelja in o nedotakljivih rečeh njegovega poklica imelo že to v svobodi ogroženo in omejeno uredništvo samo. Kajti na prehodu s sedme strani na osmo stoji stavek, ki je glede tega zelo poučen. „Kljub temu, da se ti članki ne dotikajo teoloških vprašanj, uredništvo v kočljivih primerih išče pomoči in sveta pri sotrudišnikih teologih in prijateljih in se tako skuša izogniti neljubim pomotam.“ Na deseti strani pa pišejo nekdanji uredniki „Doma in sveta“ vnovič: „Uredništvo... je v vseh primerih, kjer se je zdelo, da zahteva ta ali oni spis posvetovanja in korekture, zlasti če bi se bistveno ali slučajno dotikal sfere dogmatičnih resnic, pritegnilo k sodelovanju sotrudišnike ali prijatelje, ki jih je smatralo za najbolj sposobne v etem ali drugem oziru.“

Vsak pisatelj ima za svojo svobodo, da sme bodisi v miselnih člankih, bodisi v umetni obliki izpovedati tisto, kar mu o življenju in svetu govorita njegova pamet in ves njegov čut. In njegova svobodna dolžnost je izpovedati vse to, a tudi samo to in nič drugega. In zdaj zgodba pisatelja-člankarja, ki jo skozi besede imenovanega uredništva jasno vidim pred samo: Spisal je članek o umetnosti, ki

se dotika moralnih in filozofskih vprašanj, kar je pri umetnosti naravno. Spisal ga je po svoji pameti in čutu točno in izčrpno. Člankar je preverjen katoličan, ni pa teolog. Uredništvu, ki je tudi katoliško, se zde nekatere stvari v njegovem spisu kočljive ali vsaj take, da se „slučajno dotikajo sfere dogmatičnih resnic“. Zato „išče pomoči in sveta pri sotrudnikih teologih“. Ti doženo, da „spis zahteva korekture“, in sicer kajpada ravno v sferi najvišjih resnic. Korekture se tudi izvedejo, v najboljšem primeru z iskrenim in popolnim pristankom pisca. Ali je to še resnična notranja svoboda? In če tej stvari v najboljšem primeru še lahko priznaš svobodo, ali ji moreš priznati popolno iskrenost in pristnost, ki je prav tako zadeva pisateljske vesti kakor svoboda s katero je neločljivo zvezana in spojena? In kaj je nadalje spričo tega uredniškega postopka — resnica. Kaj je še resnica, zaradi katere morata urednik in pisatelj „iskati pomoči in sveta“ pri nekom drugem in ne v svojem srcu, in zaradi katere morata „v kočljivih primerih“ — „pritegniti k sodelovanju“ nekakšne strokovnjake? Ali ni to prav tako ponižanje resnice v nekako stroko, kakor ponižanje pisateljstva, to je izpovedi človekovega srca in duha v nekaj, kar je potrebno kontrole in pri čemer so korekture glede na neko objektivno resnico sploh mogoče?

Pravega odnosa do pisateljstva in do skritih ter velikih stvari tega poklica ni mogoče imeti, če ne gledaš na vse pisateljsko delo, tudi na razmišljajoče kot na izpoved, ki more biti samo iskrena ali neiskrena in samo v tem smislu resnična ali neresnična. Vsako drugo pojmovanje vsebuje že tudi nevarnosti za ta poklic. Uredništvo „Doma in sveta“ samo ni imelo pravega pojmovanja, njegovo stališče nasproti literaturi je bilo — morda nujno — nejasno in nedognano. Nič čudnega ni, da je šlo KTD, ki do literature ne more imeti tako intimnega odnosa, samo še za korak naprej in zahtevalo naj se cenzura, ki je bila pri reviji v dogmatskem smislu že ustanovljena, razširi oziroma poostri tako, da bi čuvala tudi koristi ali vsaj dozdevne koristi političnega katolištva.

J. Vidmar.

Iz zapiskov

Narodna koncentracija. Našo dremavo, neborbeno, apatično vsakdanjost je mimogrede vznemiril poziv po strnitvi vseh narodnih sil. Po tem, kako je brez množičnega odmeva odjeknil v tej megleni puščavi, sklepaš lahko o marsičem, vendar je treba zlasti poudariti vzrok, ki se mi zdi osnoven: da je namreč nejasnost koncepcije zlomila udarnost zamisli.

Kako je neki treba strniti te narodne sile? Ali naj vse to, kar živimo danes, prekrijemo s plahto sloge, pod katero bomo v lažnivem objemu in medsebojni obzirnosti, ki ne vrednoti, gnili v čredi, kakor se zdaj gnije v skupinah? Ali naj se ves ta strup razlije na vsa pokolenja za nami in jim izpodje rast, jih uduši v brezračnem zatišju? Ali naj se še živa volja ob tla tiščanih slojev naveže na odmrle plasti slovenske družbe, ki jim je korist edini vzor? Ali pa bi bila ostvaritev koncentracije mogoča le kot dejanje, ki bo več kot priložnostna rodoljubna združba, dejanje, ki bo obračun in obnova hkrati?

Kakor že tolikokrat, so nam bili tudi za poziv k enotnosti naroda Čehi vzor in pobuda. In kakor že tolikokrat, smo tudi to pot prezrli ogromno razliko med češko resničnostjo in našo. To se pravi, pozabili smo, da moremo s slehernim konceptom temeljiti le v svojih razmerah, v sestavu in nivoju lastnega sveta. — Češka enotnost, plod poguma, ljubezni in spoznanja, ni povezala vseh slojev v eno družino samo v obrambo življenja, pač pa v isti meri tudi v obrambo oblike, organizacija tega življenja; bila ni samo izraz nacionalne zavesti, pač pa tudi